

2016

Frende Holding

Årsberetning

FRENDE HOLDING AS

Styrets årsberetning for 2016

Innledning

Frende Holding AS ble stiftet 20. juni 2007. Frende Holding AS er morselskap i konsernet Frende Forsikring, med to heleide datterselskaper Frende Livsforsikring AS og Frende Skadeforsikring AS. Frende Holding AS driver ikke annen virksomhet enn å videreutvikle og forvalte eierskapet i underliggende forsikringsselskaper.

Siden 2014 har forsikringsselskapene vært slått sammen i en felles driftsmodell.

Frende Holding AS eies av 15 frittstående sparebanker, jfr. note 18 til regnskapet.

Forsikringsvirksomhetene drives fra konsernets hovedkontor i finanshuset Jonsvoll i Bergen, men er basert på distribusjon gjennom eierbankenes omfattende kontornettverk i sine respektive geografiske nedslagsfelt, via egne salgssentre i franchisekanal, og via elektronisk distribusjon.

Hovedtrekk 2016

- Markedsveksten fortsetter. Bestandspremie i konsernet 31.12.2016 er MNOK 2365,8
- Resultat før skatt for året MNOK 312,5, totalresultat etter skatt MNOK 244,5.
- Egenkapitalavkastning (ROE) etter skatt var 21,7 %.
- Gode risikoresultater i Skade og Liv
 - Skadeprosent for egen regning skadevirksomheten var 73,8 % (73,1).
 - Erstatningsandel i livvirksomheten var 55 % (67)
- Kostnadsprosent skadevirksomhet var 18,7% (18,9).
- Kostnadsandel livvirksomheten var 119 % (132)
- Finansavkastning var MNOK121,1, tilsvarende 4,2%.

Virksomheten i 2016 – styrets beretning

Konsernet Frende omfatter livsforsikring- og skadeforsikringsvirksomhet. Selskapene har i 2016 hatt fokus på kraftig vekst, fortsatt tilrettelegging og effektivisering av driften, samt digitalisering av kundeprosesser. Det har også vært fokusert på videreutvikling og å etablere samspill og gode møteplasser mellom konsernets forsikringsselskaper og dets distributører. Gjennom året har Frende utvidet distribusjonsapparatet, ved å styrke franchisekanalen og knytte til seg ytterligere franchisetakere som skal selge i Rogaland, Agder, Akershus og Oslo. Selskapet har også tatt et skritt inn i foreningsmarkedet.

Frende Livsforsikring AS og Frende Skadeforsikring AS har felles driftsmodell med en ledergruppe, som sikrer en god og helhetlige kundeopplevelse og effektive prosesser. Selskapene står sterkere i møte med fremtidige kunde forventninger, og har gode muligheter til å optimalisere videre innovasjon og produktutvikling. Siden oppstarten av Frende Forsikring har selskapene hatt flere felles funksjoner, som IT, økonomi, salg og marked.

I sitt 10. driftsår har konsernet passert 200 ansatte ved hovedkontoret og 175.000 kunder. Det er gjennomført en større organisasjonsundersøkelse og igangsatt et omfattende lederutviklingsprogram gjennom året, samt innført karriereplan for kundeenhetene.

Solvens II regelverket samler alle direktiver for livsforsikring, skadeforsikring og reassuransse, samt forsikringsgrupper, i et regelverk. Styret er svært tilfreds med at Frende har implementert regelverket, og det hovedsakelig ved hjelp av egne ressurser.

Livselskapet selger personforsikringer til privatmarkedet, i tillegg til næringslivsprodukter innen pensjon og personalforsikring primært rettet mot små- og mellomstore bedrifter. Liv hadde ved utgangen av 2016 totalt 5.500 kunder (2015: 5.344 kunder) i bedriftsmarkedet (innskuddspensjon og gruppeliv), og en bestand av personrisikodekninger på 104.388 (2015: 94.954), som tilsvarer 56.319 (52.108) kunder.

Skadeselskapet selger skadeforsikringer til privatmarkedet, i tillegg til næringslivsprodukter primært rettet mot små- og mellomstore bedrifter. Ved utgang av året hadde skadeselskapet 120.421 (111.498) privatkunder og 11.114 (10.274) bedriftskunder, og et samlet premievolum på MNOK 1.553,7 (1.421,6).

Årsregnskapet

Premieinntekter

Frende konsernet hadde i 2015 brutto forfalt premie på MNOK 2 326,4 (2 123,9). Forfalt premie omfatter risikopremie fra Skade, risikopremie fra Liv, samt sparepremie på IPS og IBP avtaler i Liv. Opptjent premie for egen regning eks sparepremie var MNOK 1 871,8 (1 721,5).

Erstatningskostnader

Erstatningskostnader for egen regning var MNOK 1 220,7 (1 139,3), fordelt på MNOK 959,6 (847,3) i betalte skader og MNOK 261,1 (291,9) i endring erstatningsavsetning for egenregning. I tillegg er det avgitt innskuddsreserver på MNOK 91,7 (87,1).

Skadevirksomheten gir en skadeprosent for egen regning på 73,8, etter et erstatningsår med relativt mange storskader for egen regning. Livvirksomheten har i 2016 hatt positiv utvikling i risikoresultatet, spesielt relatert til uføreavsetninger innenfor privat og bedriftssegmentet.

Inntekter fra finansielle eiendeler

Frende konsernets totale finansinntekter på MNOK 121,1 (43,1) refererer seg til avkastning på plassering i aksjefond, renteportefølje og eiendom. Årets avkastning er 4,2%. Konsernet har felles forvaltning av kollektiv og selskapsportefølje. Konsernets kapitalforvaltning er fokusert på diversifisering og moderat risiko, og anses å ha en profil som er tilnærmet bransjepraksis.

Frende konsernet har begrensede rentegarantier eller finansiell risiko knyttet til kundemidler, slik at konsernets renteresultat tilføres i det alt vesentlige egenkapitalen.

Driftskostnader

Forsikringsrelaterte driftskostnader er på MNOK 481,3 (447,6). Konsernet er dimensjonert for å takle forventet vekst i kundemassen uten vesentlig økning i ressurser. Kostnadsnivå er stabilt med unntak av noe høyere IT kostnader i tillegg til høyere salgsprovisjoner relatert til større vekstandel innenfor nye distributører spesielt i skadevirksomheten. Det er fortsatt fokus på effektivisering og automatisering av driften, samt tilpasning til digitalisering av kundeprosessene.

Resultat

Resultatet i Frende konsernet før skatt ble i 2016 MNOK 312,5, mot MNOK 184,5 i omregnet resultat 2015. Totalresultatet viste et overskudd på MNOK 244,5, mot MNOK 145,1 i omregnet resultat 2015. Årets resultat i Frende Holding AS før skatt og mottatt utbytte ble et underskudd på MNOK 0,3 (-0,4) før skatt. Totalresultat inklusive mottatt utbytte fra døtre gir et overskudd på MNOK 124,7 (79,7).

Balanse

Forvaltningskapitalen i Frende konsernet var ved årsskiftet MNOK 6 723,7 (5 848,3), en økning på 15 %. Kundeporteføljen utgjør totalt MNOK 3 449 mot MNOK 3 025 i 2015. Herav er investeringsvalgporteføljen MNOK 2 681 (2 354), og kollektivporteføljen MNOK 768 (671). Finansielle investeringer i kollektiv og selskapsporteføljen utgjør totalt MNOK 3 182 mot MNOK 2 682 i 2015, tilsvarende 19 % økning fra foregående år.

Konsernets egenkapital utgjorde pr. 31.12.16 MNOK 1 128 mot MNOK 1 004 i omarbeidet balanse pr. 31.12.15, og dette utgjorde 16,8 % av forvaltningskapitalen mot 17,2% foregående år.

Egenkapitalgraden i Frende Holding AS var 100 % (100 %).

Fra 01.01.2016 er sikkerhetsavsetning ikke lenger et begrep i finansforetaksloven eller forskrift for årsregnskap for skadeforsikring. Netto avsetning etter skatt øker egenkapitalen per 01.01.2016 med MNOK 211.

Konsernet har ingen gjeld, lån eller lånerammer foruten de forpliktelser som følger av selskapets drift og ordinære virksomhet.

Kontantstrøm

Konsernet har en total endring i kontantstrøm i 2016 på MNOK 9,1 (-26,5). Overskuddslikviditet fra driften plasseres løpende til andre finansielle eiendeler.

Risikoforhold

Frende konsernet med datterselskaper har i 2016 gjennomført en egen vurdering av risiko- og kapital situasjonen gjennom en ORSA prosess.

Formålet med ORSA-prosessen er å sikre at styret har tilstrekkelig informasjon til å kunne vurdere om Frende konsernet sin risikoprofil er innenfor vedtatt risikoappetitt og risikorammer, gitt gjeldende strategiske beslutninger. ORSA-prosessen skal videre dokumentere at Frende konsernet har nødvendig kapital til å dekke opp virksomhetens risikoeksponering, både på kort og lengre sikt.

Frende konsernet er godt kapitalisert med en solvensmargin på 173 %, etter utbytte.

Som forsikringskonsern er vi eksponert for en rekke finansielle risikoer. På kort sikt er den største risikoen at de økonomiske tapene vi dekker for våre kunder blir større enn ventet. Deretter kommer risikoen for tap som en følge av uventede svingninger i finansmarkedene. Disse risikoene er styrt gjennom en disiplinert forsikringsstrategi og en moderat investeringsfilosofi.

På lengre sikt er vi også eksponert for en forretningsmessig risiko der stadig hyppigere endringer i markedet gjør det viktig at vi er i stand til å respondere på endringer i omgivelsene. Vårt viktigste verktøy for å styre denne risikoen er en robust strategiprosess med påfølgende mål- og resultatstyring.

Styrets vurdering

Resultatregnskapet og balansen med tilhørende noter gir etter styrets oppfatning fyllestgjørende informasjon om virksomheten og den finansielle stilling i Frende Holding AS og Frende konsern i 2016.

I samsvar med regnskapslovens § 3-3 bekrefter styret at forutsetningen om fortsatt drift er til stede, og at det derfor er lagt til grunn ved avleggelse av årsregnskapet.

Det er ikke inntruffet hendelser etter regnskapsårets avslutning som er av vesentlig betydning for vurdering av selskapets resultater eller stilling.

Personalforhold og arbeidsmiljø

Frende konsernet har ved utgangen av 2016 200 ansatte, mot 171 i 2015.

Konsernets vurdering er at ambisjonen om å tiltrekke seg motiverte, dyktige og erfarne medarbeidere er innfridd.

Det eksisterer etiske retningslinjer for alle ansatte og tillitsvalgte i Frende konsernet.

Arbeidsmiljø

Arbeidsmiljøet anses som godt.

I konsernet er det i 2016 registrert et sykefravær på 5,5 % mot 4,2 % i 2015. Herav utgjør ca. 4% langtidssykemeldte. Det er ikke registrert skader eller ulykker i Frende.

Konsernets virksomhet forurensar ikke det ytre miljø ut over det som er normalt for den aktivitet konsernet driver.

Likestilling/ diskriminering

Frende tilstreber likebehandling av ansatte og søkere på alle nivåer i konsernet, og å hindre diskriminering uansett kjønn, etnisk tilhørighet, avstamning, hudfarge eller annet. På samme måte skal avlønning gjenspeile stillingsinnhold og kvalifikasjoner, uavhengig av kjønn eller andre forhold.

Ved utgangen av 2016 var kvinneandelen 50 % (52 %) av konsernets ansatte totalt, mens kvinneandelen i datterselskapenes ledelse var 43 % (43 %) og 29 % (36 %) i datterselskapenes styrer. Styret i Frende Holding har en kvinneandel på 42 % (55 %).

Styret og ledelse

Styret i Frende Holding AS består av representanter fra seks eierbanker, ytterligere fire aksjonærvalgte medlemmer og to medlemmer valgt av og blant konsernets ansatte.

Framtidsutsikter

Styret mener selskapet har skapt et godt fundament for fortsatt lønnsom vekst. Distribusjonen til eierbankenes kunder har vært vellykket, og her er fortsatt et stort potensial. Samtidig er distribusjonskraften styrket ytterligere med flere franchiseforretninger og andre strategiske samarbeidspartnere. Det ventes fortsatt vekst i 2017.

Lønnsomheten er meget tilfredsstillende, noe som gir rom for utbetaling av utbytte samtidig som solvensmarginen opprettholdes.

Organisasjonen er styrket gjennom året, og har fortsatt god tilgang på dyktige medarbeidere. Spesielt gjelder dette innenfor innskuddsbasert pensjon hvor det også investeres i nye systemer som etter planen skal være implementert i løpet av 2017.

Selskapet har implementert det nye regelverket for risikostyring og soliditet (Solvens II).

Takk til kunder, samarbeidspartnere og medarbeidere.

Styret vil takke konsernets medarbeidere for stor innsatsvilje, og styret vil også takke samarbeidspartnere, først og fremst i eier- og distribusjonsbankene, for godt samarbeid og god oppslutning også gjennom 2016.

Disponering av årets resultat

Styret i Frende Holding AS foreslår at årets resultat MNOK 124,7 disponeres slik

- Utbytte avgitt MNOK 120,0
- Overføring annen egenkapital MNOK 4,7

Bergen, 15. mars 2017

Jan Erik Kjerpeseth
styreleder

Trond Teigene

Pål Strand

Lisbeth Flågång

Geir Bergskaug
nestleder

Anne Grethe Sund

Monica Rydland

Arnstein Heimset
ansattvalgt

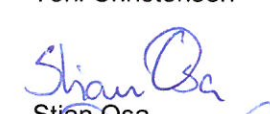
Lisbet Nærø

Nils Martin Axe

Toril Christensen

Stian Osa
ansattvalgt

Frank Johannessen
adm. dir.

Frende Holding konsern

Balanse Frende Holding AS

31.12.15 31.12.16 Noter

810 000 000	810 000 000	18
810 000 000	810 000 000	

80 000 000	125 000 000
80 000 000	125 000 000

997 267	537 985
774 822	890 499
1 772 089	1 428 484

6 152	6 151
-------	-------

891 778 241	936 434 635
-------------	-------------

EIENDELER

Immaterielle eiendeler

Andre immaterielle eiendeler
Sum immaterielle eiendeler

Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost

Investeringer som holdes til forfall

Finansielle eiendeler til virkelig verdi

Investering i datterselskap

Aksjefond

Obligasjoner og rentefond

Eiendomsfond

Plasseringsmidler bank

Gjenforsikringsandel av forsikringsforpliktelse

Gj.forsikring av ikke opptjent bruttopremie

Gj.forsikringsandel av erstatningsavsetning

Fordringer

Fordringer i forbindelse med direkte forsikring

Fordring i forbindelse med gjenforsikrings - forretninger

Andre fordringer

Andre eiendeler

Varige driftsmidler

Kasse, bank

14 Eiendeler ved skatt

Forskuddsbetalte kostnader og opptjente ikke mottatte

inntekter

Forskuddsbetalte kostnader

Eiendeler i kundeporteføljen Liv

Investeringer i kollektivporteføljen

Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost

Investeringer som holdes til forfall

Finansielle eiendeler til virkelig verdi

Aksjefond

Obligasjoner og rentefond

Eiendomsfond

Plasseringsmidler bank

Investeringer i investeringsvalgporteføljen

Andre finansielle eiendeler

Sum eiendeler kundeporteføljen Liv

Sum eiendeler

Frende Holding Konsern

Noter	31.12.16	31.12.2015 Omregnet
	59 936 111	71 323 806
	59 936 111	71 723 407
	319 157 816	317 168 376
	268 051 094	208 318 321
	1 595 746 458	1 321 842 303
	225 215 744	161 023 557
	6 010 460	2 639 682
	2 095 023 756	1 693 823 863
	12 235 216	10 217 896
	100 725 820	103 610 301
	112 961 036	113 828 197
	560 943 042	512 567 335
	40 049 740	33 055 674
	-	-
	600 992 782	545 623 009
	10 056 928	11 843 738
	56 890 795	53 596 039
	-	-
	66 947 723	65 439 777
	19 670 573	16 357 930
	96 968 707	104 831 541
	84 204 773	69 452 317
	512 841 017	440 383 206
	68 861 612	53 394 766
	5 378 502	2 931 703
	671 285 904	566 161 992
	2 680 744 799	2 353 729 514
	3 448 999 410	3 024 723 047
	6 723 689 208	5 848 288 005

Frende Holding konsern

Balanse

Frende Holding AS			EGENKAPITAL OG GJELD		Frende Holding Konsern		
01.01.2016						01.01.2016	
Omregnet	31.12.16	Noter		Noter	31.12.16	Omregnet	
			Innskutt egenkapital				
676 000 000	676 000 000	18	Aksjekapital (6.760.000 aksjer pål. kr. 100,-)	17,18,19	676 000 000	676 000 000	
135 675 537	135 675 537		Overkurs		80 688 618	80 688 618	
<u>811 675 537</u>	<u>811 675 537</u>		Sum innskutt egenkapital		<u>756 688 618</u>	<u>756 688 618</u>	
			Opptjent egenkapital				
			<i>Fond</i>				
			-Risikoutjevningfond		45 194 740	35 170 575	
			-Avsetning til garantiordningen		60 100 000	53 800 000	
			-Avsetning til naturskadefondet	11	-	-	
-	4 652 968		Annen opptjent egenkapital		266 254 822	158 116 930	
<u>-</u>	<u>4 652 968</u>		Sum opptjent egenkapital		<u>371 549 562</u>	<u>247 087 505</u>	
<u>811 675 537</u>	<u>816 328 505</u>	17	Sum egenkapital	17,18,20	<u>1 128 238 180</u>	<u>1 003 776 123</u>	
			Forsikringsmessige avsetninger				
			Forsikringstekniske avsetninger livsforsikring	11	3 405 002 935	2 984 730 871	
			Forsikringstekniske avsetninger skadeforsikring	11	1 799 157 564	1 573 058 602	
					<u>5 204 160 499</u>	<u>4 557 789 473</u>	
			Avsetning for forpliktelser				
			Pensjonsforpliktelser	16	27 616 691	24 426 831	
			Gjeld til reassurandør		62 687 176	54 875 122	
			Utsatt skatt forpliktelse	14	50 586 987	31 050 323	
			Betalbar skatt	14	47 201 917	1 019 526	
80 000 000	120 000 000	12	Annen gjeld	12	144 401 134	102 996 153	
<u>80 000 000</u>	<u>120 000 000</u>				<u>332 493 905</u>	<u>214 367 956</u>	
			Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente inntekter				
102 704	106 130		Andre påløpte kostnader	13	58 796 624	72 354 453	
<u>891 778 241</u>	<u>936 434 635</u>		Sum egenkapital og gjeld		<u>6 723 689 208</u>	<u>5 848 288 005</u>	

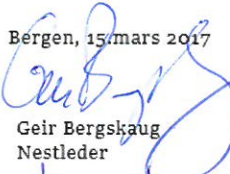

Jan Erik Kjerpeseth
Styreleder

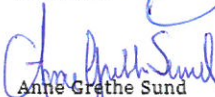

Trond Teigene

Pål Strand

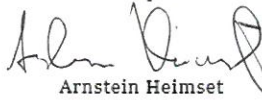

Lisbeth Flågåeng

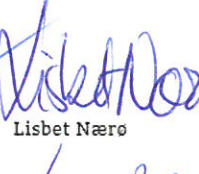
Bergen, 15. mars 2017

Geir Bergskaug
Nestleder

Anne Grøthe Sund

Monica Rydland

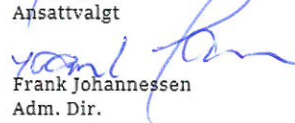

Arnstein Heimset
Ansattvalgt

Lisbet Nære

Nils Martin Axe

Toril Christensen

Stian Osa
Ansattvalgt

Frank Johannessen
Adm. Dir.

Frende Holding konsern

Regnskapsprinsipper

Generelt

Regnskapet for Frende Holding AS er avlagt i samsvar med Lov om årsregnskap, Forskrift om årsregnskap for skadeforsikringsforetak, Forskrift om årsregnskap for livsforsikringsforetak, samt gjeldende regnskapsstandarder.

Det er utarbeidet sammenligningstall i notene i den grad sammenlignbare tall er tilgjengelig og det anses hensiktsmessig.

Konsolideringsprinsipper

Konsernregnskapet omfatter Frende Holding AS, samt Frende Skadeforsikring AS og Frende Livsforsikring AS som eies 100 % av Frende Holding AS.

Aksjer i datterselskapene, vesentlige transaksjoner mellom selskapene og mellomværende mellom selskapene i konsernet er eliminert i konsernregnskapet.

Endring i regnskapsprinsipper/ omarbeiding sammenligningstall

Som følge av innføring av Solvens II regelverk fra 1. januar 2016 vedtok Finansdepartementet 18. desember 2015 endring i forskriften for årsoppgjør med virkning fra 1. januar 2016. Endringene innebærer blant annet en oppløsning av sikkerhetsavsetningen i regnskapet. Oppløsningen av sikkerhetsavsetningen er å anse som prinsippendring og det er utarbeidet sammenlikningstall for 2015. Sikkerhetsavsetningen ble reklassifisert fra gjeld til egenkapital hensyntatt påvirkning på utsatt skatt. Oppstilling over virkning på resultat i 2015 og balanse ligger vedlagt.

Investeringsvalgportefølje 2015 er omarbeidet til å inkludere verdiendring portefølje IPS midler, tilsvarende justering er innarbeidet under forsikringsforpliktelser i livsforsikring særskilt investeringsvalgportefølje.

I posten Overføring av premiereserve til andre forsikringsselskap er inkludert avgitt reserve innskuddsmidler.

Det vises til Note «Virkning av endring i regnskapsprinsipp»

Innregning av inntekter og kostnader

Grunnleggende regnskapsprinsipper legges til grunn slik at inntekter resultatføres når de er opptjent, og utgifter kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt. Beste estimat legges til grunn ved usikkerhet, basert på tilgjengelig informasjon ved balansetidspunktet.

Premieinntekter

Forfalt brutto premie i skadeforsikring omfatter all premie for forsikringsavtaler med påbegynt forsikringsperiode før regnskapsårets avslutning. Den forfalte premien periodiseres pro rata, og forfalt premie som vedrører neste år føres som "endring i avsetning ikke opptjent bruttopremie".

Avgitt gjenforsikringspremie omfatter reassurandørens andel av forfalt brutto premie. Gjenforsikringspremien periodiseres i samme forhold som opptjent brutto premie, og føres som "endring gjenforsikringsandel av ikke opptjent bruttopremie".

Forfalt brutto premie i livsforsikring omfatter all premie for forsikringsavtaler med påbegynt forsikringsperiode før regnskapsårets avslutning. Premie omfatter både sparedel og risikodel. Periodisering av opptjent premie ivaretas ved avsetning til premiereserve i forsikringsfondet.

Overføring av premiereserve (flytting) i livsforsikring

Flytting fremkommer av regnskapslinjene "Overføring av premiereserve fra andre forsikringselskaper". Innregning i resultatet skjer ved overføring av risiko, - på samme tidspunkt reduseres/ økes premiereserven i forsikringsfondet tilsvarende.

Erstatningskostnader

Erstatningskostnader omfatter alle erstatningsbeløp som er betalt til forsikringstaker i regnskapsperioden, i tillegg til endring i avsetning for meldte ikke oppgjorte skader (RBNS) og inntrufne, men ikke meldte skader (IBNR).

Brutto betalte erstatninger omfatter betalte erstatninger til forsikringstaker inkl. skadebehandlingskostnader som honorar ved ekstern takst og advokater, med fradrag for mottatte regressinnbetalinger.

Klassifisering og verdivurdering

Finansielle eiendeler

Finansielle eiendeler innregnes i balansen når selskapet blir part i instrumentets kontraktmessige betingelser. Alminnelige kjøp og salg av finansielle instrumenter er regnskapsført på transaksjonsdagen. Alle finansielle instrumenter som ikke inngår i kategorien til virkelig verdi over resultatet, innregnes første gang til virkelig verdi med tillegg av de transaksjonsutgiftene som er direkte henførbare til anskaffelsen eller utstedelsen av den finansielle eiendelen. Finansielle instrumenter i kategorien virkelig verdi med verdiendringer over resultatet innregnes uten hensyn til transaksjonskostnader.

Finansielle eiendeler fraregnes når de kontraktmessige rettene til kontantstrømmene fra den finansielle eiendelen utløper, eller når foretaket overfører den finansielle eiendelen i en transaksjon hvor all, eller tilnærmet all, risiko og fortjenestemuligheter knyttet til eierskap av eiendelen overføres.

Frende Holding konsern har finansielle eiendeler klassifiseres følgende kategorier etter IAS 39:

- Til virkelig verdi over resultatet
- Utlån og fordringer

Til virkelig verdi over resultatet

Et finansielt instrument klassifiseres som til virkelig verdi over resultatet dersom det ved førstegangsinnregning er øremerket til dette, eller holdes for omsetning. Selskapet har en investeringsportefølje som er øremerket til virkelig verdi ved førstegangsinnregning, og som løpende styres og måles til virkelig verdi. Dette er i tråd med styrets godkjente risiko- og investeringsstrategi og informasjon basert på virkelig verdi rapporteres regelmessig til ledelsen og styret.

Instrumentene måles til virkelig verdi, og endringer i verdien innregnes i resultatet.

Utlån og fordringer

Utlån og fordringer er ikke-derivative finansielle eiendeler med betalinger som er faste, eller lar seg fastsette og som ikke blir notert i et aktivt marked. Obligasjoner holdt til forfall er klassifisert som utlån og fordringer, og måles til amortisert kost etter effektiv rentes metode. Utlån og fordringer måles til amortisert kost etter effektiv rentes metode.

Virkelig verdi

Virkelig verdi er det beløp en eiendel kan omsettes for eller en forpliktelse gjøres opp med i en transaksjon på armlengdes avstand mellom velinformerte, frivillige parter. For finansielle eiendeler som er notert på børs eller annen regulert markedsplass, settes virkelig verdi til kjøpskurs siste handelsdag frem til og med balansedagen. For en eiendel som skal avhendes, eller en forpliktelse som innehas, settes virkelig verdi til salgskurs.

Finansielle instrumenter innregnet til virkelig verdi i konsernet er i det alt vesentlige instrumenter som er notert i et aktiv marked.

Amortisert kost

Etter førstegangsinnregning måles investeringer i kategoriene utlån og fordringer og finansielle forpliktelser som ikke måles til virkelig verdi til amortisert kost ved hjelp av effektiv rentes metode. Ved beregning av effektiv rente estimeres fremtidige kontantstrømmer, og alle kontraktsmessige vilkår ved det finansielle instrumentet tas i betraktning. Honorarer betalt eller mottatt mellom partene i kontrakten og transaksjonskostnader som kan henføres direkte til transaksjonen, inngår som en komponent ved fastsettelsen av den effektive renten.

Verdifall

For finansielle eiendeler som ikke måles til virkelig verdi, foretas det på balansedagen en vurdering av hvorvidt det finnes objektive indikatorer for verdifall av den enkelte finansielle eiendel eller en gruppe av ensartede finansielle eiendeler. Ved vurderingen av om det foreligger verdifall legges det vekt på hvorvidt utsteder har vesentlige finansielle vanskeligheter, om det foreligger kontraktsbrudd, herunder mislighold, om det er sannsynlig at utsteder går konkurs, om det ikke lenger finnes et aktivt marked for eiendelen på grunn av finansielle vanskeligheter eller om det observeres målbar nedgang i forventet kontantstrøm fra en gruppe finansielle eiendeler. Nedskrivningen beregnes ved å sammenligne ny forventet kontantstrøm med opprinnelig kontantstrøm diskontert med henholdsvis

opprinnelig effektiv rente (for eiendeler med fast rente) eller med effektiv rente på måletidspunktet (for eiendeler med flytende rente).

Tap for verdifall reverseres dersom reverseringen objektivt kan knyttes til hendelse som finner sted etter at tapet ble innregnet.

IT systemer og programvare

Kjøpt programvare er balanseført til anskaffelseskost inkludert direkte eksterne kostnader for å sette programvaren klar til bruk. Kjøpt programvare tilpasset virksomheten er klassifisert som immateriell eiendel. Balanseført IT system avskrives fra ferdigstillelsesdato lineært over antatt økonomisk levetid. Om virkelig verdi av eiendelen faller under bokført verdi og verdifallet ikke forventes å være forbigående, nedskrives driftsmidlet tilsvarende verdifallet. Nedskrivning reverseres om grunnlaget for nedskrivning ikke lenger er tilstede. Vurdering av systemene er gjort mot endringer i økonomiske, teknologiske, og interne rammebetingelser som tilsier at verdi ikke lenger er tilstede.

Varige driftsmidler

Varige driftsmidler er klassifisert som andre eiendeler i balansen. Driftsmidlene er vurdert til anskaffelseskost og avskrives lineært over antatt økonomisk levetid. Om virkelig verdi av et driftsmiddel faller under bokført verdi og verdifallet ikke forventes å være forbigående, nedskrives driftsmidlet tilsvarende verdifallet. Nedskrivning reverseres om grunnlaget for nedskrivning ikke lenger er tilstede.

Forsikringsmessige avsetninger

Avsetning for ikke opptjent premie i skadeforsikring er avsetning for ikke opptjent andel av brutto forfalt premie på forsikringskontrakter der forsikringsperioden er påbegynt ved regnskapsårets slutt..

Premiereserve i livsforsikring utgjør kontantverdien av selskapets forsikringsforpliktelser i henhold til de enkelte forsikringsavtaler. Dette tilsvarer summen av de beløp som er ført på forsikringstakernes konti, samt avsatte premiereserver (ikke opptjent premie) på rene risikodekninger.

Erstatningsavsetning er avsetning relatert til skadetilfeller som er inntruffet før balansedagen, men ikke ferdig oppgjort. Dette inkluderer både meldte skader (RBNS) og skader som er inntruffet, men ikke meldt (IBNR).

Det foretas individuell skadereservering for alle meldte skader, og avsetningen omfatter forventet utbetaling til forsikringstaker inkl. skadebehandlingskostnader.

Avsetning for inntrufne, ikke meldte skader (IBNR) foretas ved hjelp av statistiske metoder. Grunnet lavt skadetall og kort historikk er det ved avsetningsberegning også benyttet en premiefaktor i forhold til opptjent premie.

Annen opptjent egenkapital

Naturskadefondet i skadeforsikring kan kun benyttes til erstatninger etter naturskader. Til fondet avsettes differansen mellom årets opptjente naturskadepremie og påløpte erstatninger som dekkes av denne ordningen.

Avsetning til garantiordningen i skadeforsikring er avsetning for å dekke ansvar mot sikringsordningen som skal bidra til å sikre utbetaling av krav som følger av avtale om direkte skadeforsikring. Det maksimale ansvaret utgjør 1,5 % av summen av selskapets opptjente bruttopremie for skadeforsikringsavtaler som omfattes av garantiordningen.

Risikoutjevningfondet i livsforsikring kan bare benyttes til å styrke avsetningen til premiereserve vedrørende risiko knyttet til person. Risikoutjevningfond i balansen tilsvarer halvparten av årets samlede overskudd på risikoresultat frigjort ved reaktivering. Risikoutjevningfondet er balanseført brutto.

Pensjoner

Selskapet har innskuddspensjon for alle ansatte. Premie kostnadsføres løpende, og selskapet har ingen forpliktelse utover kostnadsført beløp.

I tillegg har selskapet pensjonsforpliktelse overfor enkelte arbeidstakere via en usikret driftsordning. Pensjonsforpliktelse knyttet til disse ordningene er beregnet i samsvar med IAS19R, ved at nåverdi av beregnede forpliktelser er beregnet med utgangspunkt i tid i ordningen, forventet lønnsvekst og årlig regulering av pensjonsutbetalingene. Diskonteringsrente ved beregning av nåverdien er i samsvar med oppdaterte økonomiske forutsetninger. Endringer i forpliktelsen som skyldes endringer og avvik mot beregningsforutsetningene (estimataavvik) bokføres over resultatet under andre resultatkomponenter. Periodens netto pensjonskostnad består av årets påløpte pensjonsrettigheter, rentekostnader på pensjonsforpliktelsene samt justering for eventuelle planendringer.

Skatt

Resultatført skattekostnad består av betalbar skatt og årets endring i utsatt skatt. Utsatt skatt beregnes med 25 % av midlertidige forskjeller som eksisterer mellom regnskapsmessige og skattemessige verdier ved utgangen av regnskapsåret. Skatteøkende og skattereduserende midlertidige forskjeller som reverserer eller kan reverseres i samme periode er utlignet og nettoført.

Utsatt skattefordel er balanseført ut ifra forventning om skattepliktig inntekt gjennom inntjening i fremtidige år.

Bruk av estimater

Utarbeidelse av regnskapet i samsvar med årsregnskapsforskriften for forsikringselskaper, og anvendelse av gjeldende regnskapsprinsipper innebærer at ledelsen må foreta vurderinger, utarbeide estimater og anvende forutsetninger som påvirker balanseført verdi av eiendeler og forpliktelser.

Estimatene baseres på historiske data, vurdering av egen portefølje, forventninger til fremtiden og andre faktorer som er vurdert å være forsvarlig basert på underliggende forhold. Estimater og

tilhørende forutsetninger blir gjennomgått regelmessig. Endringer i estimater innregnes i den perioden estimatene endres. Det vil naturlig være usikkerhet knyttet til slike estimater og endring i forutsetninger vil medføre endring i estimater påfølgende regnskapsår.

Forsikringstekniske avsetninger

Det er knyttet størst usikkerhet til avsetning for skader inntruffet men ikke rapportert (IBNR). Avsetningen er basert på statistisk modell utarbeidet på grunnlag av erfaringstall og porteføljens utvikling. Det vil være risiko til fastsettelse av estimater beregnet på grunnlag av disse modellene.

Varige driftsmidler og immaterielle eiendeler

Ved indikasjon på verdifall foretas det nedskrivningstest for å kontrollere om bokført verdi for driftsmidler og immaterielle eiendeler er tilstede.

Frende Holding konsern

Frende Holding konsern

	Aksjekapital	Overkursfond	Risiko- utjevningsfond	Avsetning til garantiordningen	Opptjent egenkapital	Sum
Egenkapital pr 01.01.2015	676 000 000	137 920 700	26 470 568	46 650 000	-104 859 863	782 181 405
Sikkerhetsavsetning oppløst- prinsippendring					156 497 031	156 497 031
Endring garantiordningen				7 150 000	-7 150 000	-
Endring risikoutjevningsfond			8 700 007		-8 700 007	-
Periodens disponering opptjent egenkapital		-57 232 082			202 329 768	145 097 686
Avsatt utbytte					-80 000 000	-80 000 000
Egenkapital pr. 31.12.15	676 000 000	80 688 618	35 170 575	53 800 000	158 116 929	1 003 776 122
Egenkapital pr 01.01.2016	676 000 000	80 688 618	35 170 575	53 800 000	158 116 929	1 003 776 122
Sikkerhetsavsetning tilbakeført					-	-
Endring garantiordningen				6 300 000	-6 300 000	-
Endring naturskadefond					-	-
Risikoutjevningsfond, årets endring			10 024 165		-10 024 165	-
Periodens disponering opptjent egenkapital		-			244 462 058	244 462 058
Avsatt utbytte					-120 000 000	-120 000 000
Egenkapital pr. 31.12.16	676 000 000	80 688 618	45 194 740	60 100 000	266 254 822	1 128 238 180

Frende Holding AS

	Aksjekapital	Overkursfond	Opptjent egenkapital	Sum
Egenkapital pr 01.01.16	676 000 000	135 675 537	-	811 675 537
Årets resultat			124 652 968	124 652 968
Avsatt utbytte			-120 000 000	-120 000 000
Egenkapital pr 31.12.16	676 000 000	135 675 537	4 652 968	816 328 505

Frende Holding konsern

Frende Holding		Kontantstrøm konsern		Frende Holding konsern	
31.12.15	31.12.16			31.12.16	31.12.15
		<i>Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter</i>			
-		Netto innbetalt til premier		2 069 149 717	1 801 953 050
-		Netto kontantstrøm reassuranse		-38 528 537	-36 933 742
13 277	8 898	Finansinntekter		60 098 652	80 568 012
		Andre inntekter		10 052 450	8 949 418
		Andre kostnader		-	-1 637 872
		Utbetalte erstatninger		1 093 576 616	888 965 264
373 796	468 180	Forsikringsrelaterte driftskostnader		464 509 872	465 439 173
		Betalt skatt		690 762	
-360 519	-459 282	Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter		541 995 032	501 770 173
		<i>Kontantstrøm fra investeringsaktiviteter</i>			
-	-	Netto investert i aksjer datterselskap			
		Nettoinvestert i finansielle eiendeler		433 669 698	493 141 121
-		Netto investert i driftsmidler		2 660 335	11 090 671
-		Netto investert i immaterielle eiendeler		16 552 663	24 013 066
-	-	Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter		-452 882 696	-528 244 858
		<i>Kontantstrømmer fra finansieringsaktiviteter</i>			
-	-	Betalt utbytte		-80 000 000	-
-	-	Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter		-80 000 000	-
-360 519	-459 282	Netto likviditetsendring		9 112 336	-26 474 685
1 357 786	997 267	Likviditetsbeholdning 01.01.		59 167 425	85 642 110
997 267	537 985	Likviditetsbeholdning 31.12.		68 279 760	59 167 425
	537 985				

Virkning av endring i regnskapsprinsipp

	31.12.2015
Endringer uten virkning mot resultat	
Verdiendringer på investeringer/Realisert gevinst og tap på investeringer, før endring	16 681 780
Avgitt 2015	87 081 462
Verdiendring innskuddsmidler IPS portefølje	7 921 314
Verdiendringer på investeringer/Realisert gevinst og tap på investeringer, før endring	<u>111 684 556</u>
Overføring av premiereserve til andre forsikringselskap før endring	6 086 743
Avgitt 2015	<u>87 081 462</u>
Overføring av premiereserve til andre forsikringselskap etter endring	<u>93 168 205</u>
Endring avsetning livsforsikring med investeringsvalg før endring	374 246 877
Endring verdiendring innskuddsmidler IPS	7 921 314
Endring avsetning livsforsikring med investeringsvalg før endring	<u>382 168 191</u>
Investeringer investeringsvalgporteføljen før endring	2 345 808 200
Endring verdiendring	7 921 314
Investeringer investeringsvalgporteføljen etter endring	<u>2 353 729 514</u>
Sum forsikringsforpliktelser i livsforsikring - særskilt inv. Portefølje før endring	2 345 808 200
Endring verdiendring	7 921 314
Sum forsikringsforpliktelser i livsforsikring - særskilt inv. Portefølje etter endring	<u>2 353 729 514</u>
Virkning mot resultat	
Resultat før skatt før endring av prinsipp	188 055 350
Sikkerhetsavsetning oppløst	-3 556 922
Resultat før skatt omarbeidet	<u>184 498 428</u>
Ny omarbeidet skattekostnad	-40 335 667
Nytt omarbeidet resultat etter skatt før andre resultatkomponenter	<u>144 162 761</u>
Andre resultatkomponenter	
Aktuarielle gevinster og tap på pensjonsytelser	1 280 718
Skatt på andre resultatkomponenter	-345 794
Nytt omarbeidet totalresultat	<u>145 097 686</u>
Virkning mot skattekostnad	
Skattekostnad før omarbeiding	-45 512 487
Skatteeffekt av sikkerhetsoppløsning	960 369
Skatteeffekt av tbf endret sikkerhetsavsetning	4 216 451
Ny omarbeidet skattekostnad før skatt på andre resultatkomponenter	-40 335 667
Skatt på andre resultatkomponenter	-345 794
Total skattekostnad i resultatet	<u>-40 681 460</u>
Virkning mot balanse	
Utsatt skatt	
Utsatt skattefordel balanse 2015	21 655 320
Oppløsning sikkerhetsavsetning	-52 705 643
Utsatt skatt forpliktelse omarbeidet balanse 2015	<u>-31 050 323</u>
Forsikringsforpliktelser brutto skadeforsikring	
Sikkerhetsavsetning 2015 før endring Skade	204 785 000
Sikkerhetsavsetning 2015 før endring Liv	6 037 573
Oppløsning sikkerhetsavsetning	-210 822 573
Sikkerhetsavsetning etter endring	<u>-</u>
Annen egenkapital	
Annen egenkapital 2015 før endring	-
Netto effekt sikkerhetsavsetning oppløst	<u>158 116 930</u>
Annen egenkapital i omarbeidet balanse	<u>158 116 930</u>

31.12.16

31.12.15

	Premier Skadeforsikring	Premier Livsforsikring	Konsern	Premier Skadeforsikring	Premier Livsforsikring	Konsern
1 538 301 301	788 098 557	2 326 399 858	1 397 893 657	726 076 546	2 123 970 203	
-29 493 319	-43 672 466	-73 165 785	-30 626 047	-43 767 329	-74 393 376	
-66 078 990	-	-66 078 990	-59 920 740	-	-59 920 740	
2 017 320	-	2 017 320	6 918 382	6 918 382	6 918 382	
1 444 746 312	808 921 838	2 253 668 150	1 314 265 252	83 098 653	83 098 653	
				765 407 870	2 079 673 122	
	28 684 605	28 684 605		10 292 366	10 292 366	
	53 645 104	53 645 104		111 684 556	111 684 556	

Note 1 Premieinntekter for egen regning

Forfalt bruttopremie
 - Avgitt gjensikringspremie
 Endring i avsetning for ikke opptjent bruttopremie
 - Endring i gjensikringsandel av ikke opptjent bruttopremie
 Overført premiereserve fra andre
 Sum premieinntekter for egen regning

Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen

Netto inntekter fra investeringer i investeringsvalgporteføljen

Note 2 Erstatninger for egen regning

Brutto betalte erstatninger
 -Gjenforskringsandel av betalte erstatninger
 Brutto endringer i erstatningsavsetninger
 - Endring i gjensikringsandel av brutto erstatningsavsetninger
 Overføring av premiereserve til andre
 Sum erstatningskostnader for egen regning

Note 3 Endring i forsikringsmessige avsetninger

Endring premiereserve
 Endring gjensikringsandel av premiereserven
 Endring i andre tekniske avsetninger
 Endring tilleggsvsetning
 Sum resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse

Avsetning i livsforsikring med investeringsvalg
 Sum resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser

	Erstatninger Skadeforsikring	Erstatninger Livsforsikring	Konsern	Erstatninger Skadeforsikring	Erstatninger Livsforsikring	Konsern
907 928 554	85 471 095	993 399 649	805 007 686	77 870 835	882 878 521	
-16 291 787	-17 527 473	-33 819 260	-8 526 004	-12 007 172	-20 533 176	
160 019 972	43 508 838	203 528 810	177 397 066	59 416 224	236 813 290	
14 573 448	-4 908 445	9 665 003	-13 592 439	-10 156 404	-23 748 843	
1 066 230 187	100 145 377	100 145 377	960 286 309	93 168 205	93 168 205	
	206 689 392	1 272 919 579		208 291 688	1 168 577 997	

	Skadeforsikring	Livsforsikring	Konsern	Skadeforsikring	Livsforsikring	Konsern
46 230 896	46 230 896	46 230 896	73 386 020	73 386 020	73 386 020	
-6 780 522	-6 780 522	-6 780 522	-15 068 513	-15 068 513	-15 068 513	
2 169 866	2 169 866	2 169 866	4 707 203	4 707 203	4 707 203	
1 347 178	1 347 178	1 347 178	-1 196 655	-1 196 655	-1 196 655	
42 967 418	42 967 418	42 967 418	61 828 055	61 828 055	61 828 055	
327 046 878	327 046 878	327 046 878	382 168 191	382 168 191	382 168 191	
412 981 714	412 981 714	412 981 714	-	505 824 301	505 824 301	

Note 3 Premieinntekter og erstatningskostnader mv. i skadeforsikring

Nettoandel

Bruttoandel	Gjenforsikringsandel										Nettoandel
	Forfalte premier	Opptjente premier	Påløppte erstatninger	Påløppte erstatninger alle relaterte	Forsikringsrelaterte	Forsikrings-teknisk	Opptjent premie	Påløppte erstatninger	Gjenforsikr. resultat	Forsikrings-teknisk	
Landbaserte forsikringer - privat											
Kombinerte forsikringer											
Herav: Rettshjelpsforsikring											
Herav: Øvrige											
Motorvognforsikringer											
Herav: Ansvar											
Herav: Øvrige forsikringer											
Fritidsbåtforsikring											
Ulykkesforsikring											
Reiseforsikring											
Øvrige landbaserte forsikringer											
Sum Privatbetonte forsikringer											
1 228 347 227	1 173 051 978	865 443 888	-26 757 790	838 686 098	221 047 845	113 318 035	14 660 416	-1 074 159	15 734 575	97 583 459	
Landbaserte forsikringer - næringsliv											
Kombinerte forsikringer næringsliv											
Herav: Rettshjelpsforsikring											
Herav: Øvrige											
Motorvognforsikringer bedrift											
Herav: Ansvar											
Herav: Øvrige forsikringer											
Yrkeskadeforsikringer											
Trygghetsforsikring											
Øvrige landbaserte forsikringer næringsliv											
Sum landbaserte næringslivsforsikringer											
267 722 870	258 868 510	216 899 666	-11 425 798	205 473 868	48 178 204	5 216 438	3 379 976	2 792 498	587 478	4 628 960	
Pooler											
Naturskadepoolen											
Øvrige pooler											
Sum pooler											
1 538 301 301	1 472 222 311	1 106 132 114	-38 183 588	1 067 948 526	269 226 050	135 047 735	27 475 999	1 718 339	25 757 660	109 290 075	

Noter til årsregnskapet

Note 4 Fortsettes fra forrige side

	Individuell kapitalforsikring	Gruppelivsforsikring	Kollektiv pensjonsforsikring	Individuell rente- og pensjonsforsikring	Ulykkesforsikring	Andre skadebransjer	Sum 2016	Sum 2015
Premieinntekter								
Forfalt premie, brutto	147 901 580	28 305 265	380 513 138	168 506 853	7 395 254	55 476 467	788 098 557	726 076 546
- Avgitte gjensikringspremier	-418 504	-7 783 146	-11 354 989	-10 427 782	-902 316	-12 785 728	-43 672 465	-43 767 330
Mottatt premiereserve fra andre			64 495 747				64 495 747	83 098 653
Sum premieinntekter for egen regning	147 483 076	20 522 119	433 653 896	158 079 071	6 492 938	42 690 739	808 921 839	765 407 869
Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen								
Renteinntekter og utbytte mv. på finansielle eiendeler	2 919 538	806 493	1 261 047	3 189 580	109 250	928 200	9 214 107	8 929 348
Verdiendringer på investeringer/realisert gevinst og tap på investeringer	6 169 329	1 704 216	2 664 741	6 239 954	230 860	1 961 397	19 470 498	1 365 029
Sum netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	9 088 867	2 510 709	3 925 788	9 429 534	340 110	2 889 597	28 684 605	10 293 377
Netto inntekter fra investeringer i investeringsvalgporteføljen								
Verdiendring på investeringer	-	-	41 384 711	12 260 393	-	-	53 645 104	111 684 556
Andre forsikringsrelaterte inntekter								
Provisjonsinntekter	-	-	10 010 450	-	-	-	10 010 450	8 907 418
Erstatninger								
Utbetalte erstatninger, brutto	25 777 990	11 395 711	24 225 251	9 914 408	2 777 162	11 380 573	85 471 095	77 870 834
- Gjensikringsandel av utbetalte erstatninger	-2 799 319	-4 515 939	-5 415 279	-1 570	-243 137	-4 552 229	-17 527 473	-12 007 172
Endringer i erstatningsavsetninger, brutto	5 730 268	7 779 465	6 579 357	14 038 579	6 18 560	8 762 609	43 508 838	59 416 224
- Endring av gjensfors. andel av erstatningsavsetninger	-52 995	-3 111 786	2 643 860	-867 081	-233 737	-3 286 706	-4 908 444	-10 156 404
Overføring av premiereserve til andre			100 145 377				100 145 377	93 168 205
Sum erstatninger	28 655 944	11 547 451	128 178 566	23 084 336	2 918 848	12 304 247	206 689 392	208 291 687
Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse-kontraksfaste forpliktelser								
Endring premiereserve, brutto	-	-	-440 197	46 671 092			46 230 895	73 386 070
Endring gjensikringsandel av premiereserven	3 505		363 840	983 337			1 347 177	-1 196 655
Endring tilleggsavsetning	3 505		245 566	1 737 028			2 169 866	4 707 203
Endring andre avsetninger	3 505		-4 806 228	47 586 372			42 967 417	61 828 055
Sum resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser-investeringsvalgportefølje			308 417 000	18 629 878			327 046 878	382 168 191
Avsetning i livforsikring med investeringsvalg								
Forsikringsrelaterte driftskostnader								
Salgskostnader	26 730 132	1 967 034	17 327 246	30 419 858	1 256 793	10 155 870	87 856 933	81 603 765
Forsikringsrelaterte adm. Kostnader	31 274 582	14 531 571	31 239 173	36 817 672	1 107 684	10 478 196	125 448 878	117 098 276
Sum forsikringsrelaterte driftskostnader	58 004 714	16 498 605	48 566 419	67 237 530	2 364 477	20 634 066	213 305 811	198 702 041
Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen								
Renteinntekter og utbytte mv. på finansielle eiendeler	883 021	243 926	381 407	964 311	33 044	280 737	2 786 446	1 954 792
Verdiendringer på investeringer/realisert gevinst og tap på investeringer	1 865 928	515 444	805 957	2 037 707	69 824	593 229	5 888 090	298 391
Sum netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen	2 748 949	759 370	1 187 364	3 002 018	102 868	873 966	8 674 536	2 253 183
Andre inntekter								
Andre kostnader	20 097	3 676	5 748	11 210	207	1 062	42 000	605 690
Resultat før skattekostnad								
Skattekostnad	72 676 826	-4 250 182	9 412 200	26 744 110	1 637 339	13 348 743	119 969 036	46 991 740
Skattekostnad	6 883 653	1 957 959	5 763 581	7 979 360	280 602	2 448 731	25 313 897	9 776 838
Resultat før andre resultatkomponenter	65 793 163	-6 208 141	4 048 619	18 764 750	1 356 737	10 900 012	94 655 140	37 214 902
Andre resultatkomponenter								
Aktuarielle gevinster og tap på pensjonsytelser	-79027	-21 830	-34 134	-86 329	-2 957	-25 125	-249 403	75 061
Skatt på andre resultatkomponenter	16955	4 823	14 196	19 654	691	6 031	62 351	-20 286
TOTALRESULTAT	65 731 091	-6 225 148	4 028 681	18 698 075	1 354 471	10 880 918	94 468 089	37 269 697
2016 tall								
Tilgang / avgang								
Antall i tilgang	14 037	88	701	5 215			5 774	
Antall i avgang	9 066	68	530	4 183	263		2 164	
Nytegnet premie pr bransje	14 600 000	1 000 000	29 722 741	6 500 000			4 900 000	
2015 tall								
Tilgang / avgang								
Antall i tilgang	13 728	108	827	5 468			1 823	
Antall i avgang	9 000	70	560	4 585	284		1 170	
Nytegnet premie pr bransje	13 400 000	200 000	25 200 000	7 000 000			1 500 000	

	Dekninger	Avtaler	Dekninger	Avtaler	Dekninger	Dekninger	Dekninger
2016 tall							
Tilgang / avgang							
Antall i tilgang	14 037	88	701	5 215			
Antall i avgang	9 066	68	530	4 183	263		
Nytegnet premie pr bransje	14 600 000	1 000 000	29 722 741	6 500 000			4 900 000
2015 tall							
Tilgang / avgang							
Antall i tilgang	13 728	108	827	5 468			1 823
Antall i avgang	9 000	70	560	4 585	284		1 170
Nytegnet premie pr bransje	13 400 000	200 000	25 200 000	7 000 000			1 500 000

Frende Holding konsern

Noter til årsregnskapet

Note 5 Spesifikasjon av forsikringsrelaterte driftskostnader

	Frende Skadeforsikring		Frende Livsforsikring		Sum Frende Liv og Frende Skade	
	31.12.16	31.12.15	31.12.16	31.12.15	31.12.16	31.12.15
Salgskostnader						
Provisjoner	158 941 689	142 525 477	83 109 217	78 318 702	242 050 906	220 844 179
Reklame og merkekostnader	4 560 217	2 832 223	4 747 684	3 285 063	9 307 901	6 117 286
Sum salgskostnader	163 501 906	145 357 700	87 856 901	81 603 765	251 358 807	226 961 465
Forsikringsrelaterte adm. Kostnader						
Lønn og sosiale kostnader	57 969 943	59 736 979	60 793 920	58 165 041	118 763 863	117 902 020
Lokalkostnader	7 087 834	11 047 925	7 797 587	8 937 118	14 885 421	19 985 043
IT kostnader	36 376 340	27 961 548	26 937 836	23 574 387	63 314 176	51 535 935
Honorarer og leide tjenester	2 924 803	2 841 702	2 729 836	1 984 125	5 654 639	4 825 827
Diverse kontorkostnader	12 904 466	12 876 745	10 409 375	8 431 789	23 313 841	21 308 534
Kostnadsreduserende inntekter	-27 146 388	-21 150 446	-	-	-27 146 388	-21 150 446
	90 116 998	93 314 453	108 668 554	101 092 460	198 785 552	194 406 913
Avskrivninger						
Avskrivning maskiner og inventar	2 384 666	129 864	805 143	90 031	3 189 809	219 895
Avskrivning IT utstyr	759 741	614 309	497 596	416 571	1 257 337	1 030 880
Avskrivning IT systemer	12 462 739	8 913 452	15 477 619	15 499 215	27 940 358	24 412 667
	15 607 146	9 657 625	16 780 358	16 005 817	32 387 504	25 663 442
Sum forsikringsrelaterte adm.kostnader	105 724 144	102 972 078	125 448 912	117 098 277	231 173 056	220 070 355
Sum forsikringsrelaterte driftskostnader	269 226 050	248 329 778	213 305 813	198 702 042	482 531 863	447 031 820

	Frende Holding AS	
	31.12.16	31.12.15
Andre kostnader		
Styre honorar inkl arbeidsgiveravgift	215 652	208 806
Honorarer og leide tjenester	195 775	110 741
Administrative tjenester	42 000	42 000
Diverse kontorkostnader	18 180	15 546
	471 607	377 093

Herav er det kostnadsført følgende godtgjørelse til revisor: (inkl. mva)	Frende Holding AS		Frende Skadeforsikring		Frende Livsforsikring		Frende Holding konsern	
	31.12.16	31.12.15	31.12.16	31.12.15	31.12.16	31.12.15	31.12.16	31.12.15
Lovpålagt revisjon	80 650	110 741	243 725	477 776	247 175	498 875	571 550	1 087 392
Andre attestasjonstjenester/ internkontroll	-	-	-	-	-	-	-	-
Skatterådgivning	-	-	96 094	-	-	-	96 094	-
Andre tjenester utenfor revisjonen	-	-	43 924	95 818	43 924	67 500	87 848	163 318
	80 650	110 741	383 743	573 593	291 099	566 375	755 492	1 250 709

Konsernet hadde 200 (171) ansatte pr. 31.12.16.

Note 6 Lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte

Selskapsledelse	Lønn	Opptjent pensjon/ innbet.		Andre godtgjørelser
		Bonus		
Vegar Styve, adm.dir *	2 131 756	1 213 707	162 480	237 393
Andre ledende ansatte				
Erik Bjordal**	1 478 826	301 109	113 228	188 464
Elin Sture Næss**	1 337 127	256 462	98 625	213 938
Anne Vikne Hellevang*	1 406 355	294 443	105 206	251 723
Halvard Natvig*	1 428 069	331 118	109 268	210 027
Eivind Norderud*	1 702 730	450 799	129 172	241 702
Anne Therese Vonheim*	1 138 379	151 729	86 114	217 058
Bjarne Andreas Bakke	1 288 182	92 125	103 175	185 303

* Formelt ansatt i Frende Skade

**Formelt ansatt i Frende Liv

Administrerende direktør i Frende Holding AS utgjør også selskapets ledelse. Administrerende direktør mottar ikke lønn fra noe selskap i konsernet. Lønn og godtgjørelse ledende ansatte i datterselskaper, jfr. note 10 Frende Skade og note 5 i Frende Liv.

Vedr. pensjonsforpliktelse i konsernet vises til note 16.

Styret i Frende Holding AS	Honorar fra selskapet	Honorar fra Frende	Honorar fra Frende
		Livsforsikring	Skadeforsikring
Jan Erik Kjerpeseth, styreleder		124 000	124 000
Geir Bergskaug, nestleder		93 000	93 000
Lisbeth Nærø		93 000	93 000
Trond Teigene (tiltrådt 25.05.16- ikke mottatt honorar i 2016)			
Anne Grethe Sund			124 000
Nils Martin Axe			124 000
Pål Strand		93 000	93 000
Lisbeth Flåggeng		93 000	93 000
Toril Christensen		124 000	
Monica Rydland	62 000		
Stian Osa		124 000	
Arnstein Heimset			124 000

Medlemmer fratrudd 25.05.2016 mottatt honorar kr. 62 000 i Frende Holding AS: Hilde Bretvin og Kari Marvik

Informasjon om styrehonorar i note 10 i Frende Skade og note 5 i Frende Liv.

Kontrollkomiteens medlemmer mottar ikke honorar fra selskapet.

Det er ikke gitt lån, forskuddsbetalinger eller sikkerhetsstillelser til ledende ansatte fra Frende holding eller andre selskaper i konsernet.

Frende Holding konsern

Noter til årsregnskapet

Note 7 Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet

	31.12.16		31.12.15	
	Balansført verdi	Virkelig verdi	Balansført verdi	Virkelig verdi
Selskapsporteføljen				
Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost				
Investeringer som holdes til forfall	319 157 816	324 420 333	317 168 376	322 848 989
Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet				
Aksjefondsandeler	268 051 094	268 051 094	208 318 321	208 318 321
Obligasjoner/ rentefond	1 595 746 458	1 595 746 458	1 321 842 303	1 321 842 303
Eiendomsfond	225 215 744	225 215 744	161 023 557	161 023 557
Bankplasseringer				
Plasseringsmidler bank	6 010 460	6 010 460	2 639 682	2 639 682
Sum finansielle eiendeler til virkelig verdi	2 095 023 756	2 095 023 756	1 693 823 863	1 693 823 863
Sum finansielle eiendeler selskapsporteføljen	2 414 181 572	2 419 444 089	2 010 992 239	2 016 672 852
Kollektivporteføljen				
Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost				
Investeringer som holdes til forfall	96 968 707	98 474 818	104 831 541	107 264 384
Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet				
Aksjefondsandeler	84 204 773	84 204 773	69 452 317	69 452 317
Obligasjoner/ rentefond	512 841 017	512 841 017	440 383 206	440 383 206
Eiendomsfond	68 861 612	68 861 612	53 394 766	53 394 766
Bankplasseringer				
Plasseringsmidler bank	5 378 502	5 378 502	2 931 703	2 931 703
Sum finansielle eiendeler til virkelig verdi	671 285 904	671 285 904	566 161 992	566 161 992
Sum finansielle eiendeler kollektivporteføljen	768 254 611	769 760 722	670 993 533	673 426 376
Sum finansielle eiendeler	3 182 436 183	3 189 204 811	2 681 985 772	2 690 099 228

Kollektiv/Selskapsporteføljen

	31.12.16
Aksjefond	
Nordea Stabile Aksjer Global	124 670 604
Nordea Norge Verdi	18 231 486
Nordea Nordic Small Cap Growth	18 611 212
Nordea 1 - Stabile Emerging Markets Equity	17 911 583
Nordea 1 - Emerging Stars Equity Fund	17 913 750
Aksjefond Storebrand	155 678 341
Derivater	-802 381
	<u>352 214 597</u>
Pengemarkedsfond / Obl. fond	
Danske Capital	162 724 187
DNB Global Credit Short	309 294 167
	<u>472 018 354</u>
Eiendomsfond	
Aberdeen Eiendomsfond Norge I	170 580 723
Storebrand Eiendomsfond Norge KS	123 422 102
	<u>294 002 824</u>
Rentepapirer	
Rentepapirer til virkelig verdi	1 640 970 714
Rentepapirer til amortisert kost	423 229 693
	<u>2 064 200 407</u>
Sum finansielle eiendeler	3 182 436 183

Rentepapirer - fordeling per sektor

Sektor	31.12.16
Stat- / statsgaranterte	5,3 %
Boligkredittforetak	30,9 %
Kommune / fylke	10,6 %
Bank / Finans	43,8 %
Industri	9,3 %
Sum	100,0 %

Rentepapirer - fordeling per ratingskategori

Rating	31.12.16
AAA	20,8 %
AA	16,2 %
A	30,6 %
BBB	13,4 %
BB	4,3 %
B	1,6 %
Ikke ratet	13,1 %
Sum	100,0 %

Rentepapirer - 10 største utstedere

Utsteder	31.12.16
City of Oslo Norway	4,0 %
SpareBank 1 Naeringskreditt AS	3,7 %
SSB Boligkreditt AS	3,4 %
Nordea Eiendomskreditt AS	3,1 %
SpareBank 1 Boligkreditt AS	2,9 %
Helgeland Boligkreditt AS	2,7 %
Sparebanken Sor	2,6 %
Sparebanken Ost	2,5 %
Eiendomskreditt	2,4 %
Sparebanken Hedmark	2,4 %
Sum	29,7 %

Balansført verdi er virkelig verdi. Virkelig verdi er fondskurser per 31.12.2016.

Frende Holding konsern

Noter til årsregnskapet

Note 7 Finansielle eiendeler, forts.

Netto inntekter finansielle instrumenter	31.12.16	31.12.15
Renteinntekter bankinnskudd	398 989	763 597
	<u>398 989</u>	<u>763 597</u>
Renter obligasjoner hold til forfall	14 693 187	12 933 958
Verdiendring og nedskrivning rentefond/ obligasjoner	47 025 545	-22 616 221
Renter på rentefond/ obligasjoner	23 939 047	23 805 644
Realisert gevinst rentefond/ obligasjoner	-3 200 635	-2 693 325
Verdiendring aksjefond	15 517 769	-16 572 562
Verdiendring eiendomsfond	8 193 841	3 032 781
Verdiendring rentederivater	-8 238 162	
Realisert gevinst aksjefond	12 440 617	33 706 901
Realisert eiendomsfond	12 179 654	10 781 532
Realisert gevinsts/tap rentederivater	-1 888 064	
Sum inntekter fondsandeler	<u>120 662 799</u>	<u>42 378 708</u>
Sum inntekter finansielle instrumenter	<u>121 061 788</u>	<u>43 142 305</u>
Fordelt i konsernresultatet:		
Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	28 684 605	10 292 366
Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen	92 377 183	32 849 939
	<u>121 061 788</u>	<u>43 142 305</u>

Investeringsvalgporteføljen

Aksjefond	31.12.16	31.12.15
DNB GLOBAL (I) IBP	45 453 889	40 670 578
DNB NORDEN (IV) IBP	24 110 519	23 586 204
DNB NORGE (I) IBP	2 242 196	1 778 443
HOLBERG GLOBAL IBP	17 574 181	15 428 056
HOLBERG NORDEN IBP	20 674 311	18 161 323
HOLBERG NORGE IBP	16 605 356	11 471 369
HOLBERG RURIK	2 764 541	1 859 609
KLP AKSJEGLOBAL INDEKS	2 270 598	
KLP AKSJEGLOBAL INDEKS IV IBP	718 085 481	562 563 059
KLP AKSJENORGE IBP	3 613 230	1 822 667
ODIN EUROPA IBP	241 170 068	258 377 874
ODIN NORDEN IBP	16 126 491	15 135 587
ODIN NORGE IBP	127 404 842	106 359 328
ODIN ENERGI IBP	2 001 118	1 781 526
ODIN GLOBAL IBP	4 167 960	2 767 823
SKAGEN GLOBAL (IBP)	130 407 180	127 754 715
SKAGEN KON-TIKI (IBP)	31 500 540	29 496 545
SKAGEN VEKST (IBP)	46 519 437	43 228 159
EIKA GLOBAL (IBP)	13 712 430	12 790 997
Øvrige fond	9 191 056	6 099 956
	<u>1 475 595 425</u>	<u>1 281 133 818</u>
Pengemarkedsfond/ Obl. fond		
DNB OBLIGASJON 20 (I) IBP	80 819 285	74 538 312
HOLBERG LIKVIDITET IBP	18 266 603	16 517 910
SKAGEN AVKASTNING (IBP)	56 308 375	50 948 535
Øvrige fond	2 058 841	1 440 027
	<u>157 453 105</u>	<u>143 444 784</u>
Sum Fondsplasseringer	<u>1 633 048 530</u>	<u>1 424 578 602</u>
Bankplassering	<u>1 047 696 269</u>	<u>929 150 912</u>
Totalt investeringsvalgporteføljen	<u>2 680 744 799</u>	<u>2 353 729 514</u>

Balanseført verdi er virkelig verdi. Virkelig verdi er fondskurser per 31.12.16.

Note 8 Fordringer på forsikringstakere

Sum	Ikke forfalt	Under 30		
		dager	30-60 dager	>60 dager
Fordringer på forsikringstakere	18 426 708	10 763 136	4 667 616	2 995 956
Andre fordringer direkte forsikring	7 588 695	1 942 996	1 982 220	2 705 785
Ikke forfalt, ikke fakturert forsikringspremie	261 943 355	261 943 355		957 694
Ikke forfalt, fakturert forsikringspremie	272 984 284	272 984 284		
Sum fordringer forsikringstakere	<u>560 943 042</u>	<u>536 870 635</u>	<u>12 745 356</u>	<u>7 373 401</u>
			<u>7 373 401</u>	<u>3 953 650</u>

Premie inntektsføres i henhold til hovedforfall, kunden faktureres i samsvar med betalingsavtale.

Ubetalt forsikringspremie > 60 dager går til avgang og avtalen med kunden kanselleres.

Det beregnes korttidspremie til kunden for den tiden selskapet i henhold til loven må stå ansvar for avtalen.

Frende Holding Konsern

Noter til årsregnskapet

Note 9 Risikostyring

Forsikringsrisiko

Forsikringsrisikoen for den enkelte forsikringskontrakt består av sannsynligheten for at forsikringstilfellet inntreffer og av usikkerheten i størrelsen på utbetalingen.

Forsikringsrisiko styres gjennom avsetninger for fremtidige forventede erstatninger på eksisterende kontrakter, prising av risikoelementet i forsikringspremien, og gjennom reassuranskontrakter.

I tillegg styres risikoen via retningslinjer i forhold til hvilke type risiki som selskapet aksepterer i sin portefølje.

Finansiell risiko

Frende bærer finansiell risiko knyttet til forvaltningen av selskapets investeringsportefølje. Gjennom behandlingen av selskapets kapitalforvaltningsstrategi fastsetter styret rammene for kapitalforvaltningen, inkludert rammer for den strategiske aktivaallokeringen.

Finansiell risiko deles normalt inn i tre hovedkategorier; markedsrisiko, kredittisiko og likviditetsrisiko. Denne finansielle risikoen styres på aggregert nivå gjennom selskapets kapitalforvaltningsstrategi, og på detaljert nivå gjennom utforming av de enkelte forvaltningsmandater.

Markedsrisiko

Markedsrisiko representerer risiko for at et finansielt instruments virkelige verdi vil svinge på grunn av endringer i markedspriser. Markedsrisiko omfatter tre typer risiko; renterisiko, valutarisiko og annen prisrisiko.

Renterisiko representerer risikoen for at et finansielt instruments virkelige verdi vil svinge på grunn av endringer i markedsrentene. Frende styrer renterisikoen gjennom rammer knyttet til bl.a. porteføljens rentedurasjon. Ved utgangen av 2016 var rentedurasjonen for omløpsporteføljen på 1,6 år.

Valutarisiko representerer risikoen for at virkelig verdi på et finansielt instruments vil svinge som følge av endringer i valutakurser. Frende sikrer det meste av valutarisikoen i porteføljene. Valutaeksponeringen overvåkes til enhver tid, og det foretas valutasikringsstraksjoner innenfor rammene av selskapets kapitalforvaltningsstrategi.

Annen prisrisiko representerer risikoen for at virkelig verdi på et finansielt instrument vil svinge på grunn av endringer i markedspriser. Aksjerisikoen håndteres bl.a. gjennom en veldiversifisert portefølje av noterte verdipapirer både ift geografi og sektorer.

Kredittisiko

Kredittisiko omfatter risikoen for at en part i et finansielt instrument påfører selskapet et finansielt tap ved ikke å kunne innfri en forpliktelse. Kredittisikoen styres gjennom flere virkemidler som bl.a. rammer knyttet til renteporteføljenes kreditturasjon, øvre grenser for eksponering mot navngitte motparter, rammer knyttet til motpartenes rating, samt krav til diversifisering av porteføljen.

Frende foretar minst årlig, sammen med hovedforvalter, en dypere gjennomgang av de enkelte utstederne. Hver enkelt utsteder blir gjennom dette analysert og klassifisert. Rammene for eksponering mot hver enkelt motpart vurderes så på bakgrunn av denne gjennomgang.

Frende sine direkteide rentepapirer og globale rentefond består av investeringer der motparten betraktes som investment grade. Ut over dette har Frende ved utgangen av 2016 omlag 6,5 % av den samlede renteporteføljen plassert i fond med investering i nordiske høyrente obligasjoner.

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risiko for ikke å ha tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld og løpende drift.

Frende følger likviditetsutviklingen på daglig basis, og har gode prosesser for å sørge for at selskapet til enhver tid har nok likviditet tilgjengelig til å møte sine forpliktelser. Frende sin investeringsportefølje består utelukkende av likvide papirer og fondsplasseringer som vil realiseres ved et likviditetsbehov.

Selskapets likviditetsstrategi innebærer at det til enhver tid skal være tilgjengelig likvide midler til å møte forpliktelser ved forfall.

Sensitivitet finansielle eiendeler - effekt på markedsverdi

	31.12.16	31.12.15
10% fall i kurs aksjefond	-35 221 460	-27 776 463
1% fall i rentenivå	-33 044 093	-9 695 234

Skatteeffekt er ikke hensyntatt i oppstillingen.

Sensitivitetsanalysen er gjort kun for selskaps-/ kollektivporteføljen ettersom endringer i rente og kurs på fond i investeringsvalgporteføljen nøytraliseres ved avsetning til kundefond.

Frende Holding konsern

Noter til regnskapet

Note 10 Varige driftsmidler i konsernet

	IT utstyr	IT system	Kontorinventar	Sum
Anskaffelseskost 01.01.16	12 505 196	233 599 835	17 599 260	263 704 291
Tilgang	1 134 606	16 552 663	1 525 729	19 212 998
Avgang				-
Akkumulerte nedskrivning	-	8 514 493	-	8 514 493
Akkumulerte avskrivninger	12 153 074	181 701 894	10 554 791	204 409 759
Bokført verdi 31.12.16	1 486 728	59 936 111	8 570 198	69 993 038
Årets nedskrivning		-		-
Årets avskrivning	1 257 337	27 940 358	3 189 809	32 387 504
Forventet økonomisk levetid	3 år	5 år	5 år	
Avskrivningssats	33 %	20 %	20 %	

IT systemer er kjøpte systemer tilpasset virksomheten. Systeminvesteringene er klassifisert som immateriell eiendel i balansen.

Verdi av kjøpte systemer er vurdert til virkelig verdi ved balansetidspunktet. Som følge av endring i teknologiske og økonomiske rammebetingelser er nedskrivning av verdi på aktivert andel av system som er vurdert uten verdi ved balansetidspunktet.

Note 11 Forsikringstekniske avsetninger

	31.12.16	31.12.15
Forsikringstekniske avsetninger i Skadeforsikring		
Premieavsetn.uopptjent premie	714 164 890	648 085 900
Erstatningsavsetning	1 084 992 674	924 972 702
Sikkerhetsavsetning		
Sum forsikringsforpliktelser brutto skadeforsikring	1 799 157 564	1 573 058 602
Forsikringstekniske avsetninger klassifisert som egenkapital		
Avsetning til garantiordningen	60 100 000	53 800 000
Avsetning til naturskadefondet	-	-
	60 100 000	53 800 000
Forsikringsforpliktelser i livsforsikring - kontraktsfastsatte forpliktelser		
Premiereserve	269 840 418	223 609 521
Erstatningsavsetning	433 228 931	389 720 093
Tilleggsavsetning	1 587 048	239 870
Andre tekniske avsetninger for skadeforsikringsvirksomheten	19 601 739	17 431 873
Sum forsikringsforpliktelser i livsforsikring - kontraktsfastsatte	724 258 136	631 001 357
Forsikringsforpliktelser i livsforsikring - særskilt investeringsportefølje		
Premiereserve	2 680 744 799	2 353 729 514
Sum forsikringsforpliktelser i livsforsikring - særskilt inv. portefølje	2 680 744 799	2 353 729 514
Sum forsikringsforpliktelser brutto livsforsikring	3 405 002 935	2 984 730 871

Note 12 Annen gjeld

Leverandørgjeld	5 794 609	6 853 610
Forskuddstrekk	7 531 626	6 788 867
Skyldig arbeidsgiveravgift	5 794 729	4 303 680
Gjeld i forbindelse med direkte forsikring	5 062 549	4 555 950
Annen gjeld	217 622	494 046
Avsatt utbytte	120 000 000	80 000 000
Sum	144 401 135	102 996 153
Annen gjeld Frende Holding AS		
Avsatt utbytte	120 000 000	80 000 000

Note 13 Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente inntekter

Påløpt arbeidsgiveravgift	2 054 023	1 880 480
Feriepenger	12 639 488	11 365 695
Bonus	6 715 721	6 847 661
Skyldig provisjon	25 950 440	21 130 611
Avsatt merverdiavgift	5 888 627	5 082 425
Avsetninger for forpliktelser	5 548 323	26 047 581
Sum	58 796 623	72 354 453

Frende Holding konsern

Noter til årsregnskapet

Note 14 Skattekostnad

Frende Holding AS		Frende Holding, konsern		
31.12.15	31.12.16	31.12.16	31.12.2015 omarbeidet	
		Årets skattekostnad fordeler seg på:		
		Betalbar skatt	46 848 428	1 019 526
		Skatt andre resultatkomponenter		-
-36 246	-115 677	Endring utsatt skattefordel	19 536 664	39 661 933
<u>-36 246</u>	<u>-115 677</u>	Sum skattekostnad	<u>66 385 092</u>	<u>40 681 460</u>
		Beregning av årets skattegrunnlag:		
79 636 184	124 537 291	Resultat av ordinær virksomhet før skatt	310 847 150	185 779 146
		<i>Permanente forskjeller:</i>		
-		Korreksjon tidligere år	-4 154 320	6 934 733
		Ikke fradragberettigete kostnader	1 725 956	1 527 482
-80 000 000	-125 000 000	Realisert/ urealisert under fritaksmetoden	-26 644 210	-18 519 186
		Frdrag avsetninger	-16 324 165	-15 850 007
		Endring midlertidige forskjeller	-65 451 075	24 745 880
		Skattemessig frdrag sikkerhetsavsetning 2015		3 556 922
363 816	462 709	Årets fremførbare underskudd	-12 605 623	-184 398 947
<u>-</u>	<u>-</u>	Årets skattegrunnlag	<u>187 393 713</u>	<u>3 776 023</u>
		Utsatt skattefordel vedrører følgende		
31.12.15	31.12.16	31.12.16	Endring 2016	31.12.2015 Omarbeidet
		midlertidige fordeler		
		Varige driftsmidler	-12 554 814	728 269
		Pensjonsforpliktelser	-27 616 691	3 189 861
		Avsetning leieforhold	-	-14 604 824
		Sikkerhetsavsetning	210 822 573	-
		Urealisert verdiendring rentefond	34 895 059	-54 764 381
-3 099 286	-3 561 995	Fremførbart underskudd	-3 198 179	-12 605 623
<u>-3 099 286</u>	<u>-3 561 995</u>		<u>202 347 948</u>	<u>-78 056 698</u>
774 822	890 499	Utsatt skatt forpliktelse	-50 586 987	19 536 664
				-31 050 323

Skattekostnad samt utsatt skattefordel 2015 er endret i omarbeidet regnskap som følge av oppløsning sikkerhetsavsetning. Jfr. Note vedr endring i regnskapsprinsipper for beregnet effekt.

Utsatt skattefordel er balanseført da det forventes inntjening i fremtidige år, eller realistisk skattetilpasning som gjør det mulig å utnytte.

Note 15 Bundne midler

Pr 31.12.16 hadde konsernet kr. 7 640 312 i bankinnskudd skattetrekk.

Frende Holding konsern

Noter til årsregnskapet

Note 16 Pensjonskostnader, -midler og -forpliktelser Frende Holding, konsern

Ytelsesplan i usikrede ordninger

Selskapet har pensjonsforpliktelser overfor enkelte arbeidstakere og utbetaler førtidspensjon fra 65 til 67 år, samt alderspensjon for lønn over 12G.

Selskapet har også avtale med administrerende direktør og utbetaler førtidspensjon fra 62 til 67 år samt alderspensjon for lønn over 12G. Disse ordningene er usikrede og dekkes over selskapets drift.

Den usikrede driftsordningen omfatter totalt 9 personer

Aktuarielle beregninger

Alle pensjonsordningene er behandlet etter IAS 19R. Det vil si at estimatavvik umiddelbart amortiseres og føres mot utvidet resultat. Aktuarberegningene er utført av aktuarer i NIP.

Innskuddsbasert pensjonsordning

Selskapet har innskuddsbasert pensjonsordning for alle ansatte. Det er betalt totalt kr. 8 601 815 i innskuddspremie for 2016

	31.12.16	31.12.15
Netto pensjonskostnad		
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	2 284 659	2 762 217
+ Netto rentekostnader	406 812	391 154
+ Avkastning på pensjonsmidler		
+ Periodisert arbeidsgiveravgift	379 498	444 625
= Netto resultatført pensjonskostnad	3 070 969	3 597 996
Beregnet pensjonsforpliktelse usikrede ordninger		
Beregnete pensjonsforpliktelser (PBO)	15 268 170	21 408 266
+ Pensjonsmidler til markedsverdi	-	-
+ Arbeidsgiveravgift	2 152 812	3 018 564
- Utbetalt pensjon over drift	-	-
= Netto pensjonsforpliktelse	17 420 982	24 426 831
Forpliktelse ut av pensjonsberegning	9 962 010	
Overgang ansatte med tidligere ytelsespensjon	233 699	
Samlet pensjonsforpliktelse balanseført	27 616 691	24 426 831
Økonomiske forutsetninger:	31.12.16	31.12.15
Diskonteringsrente	2,10 %	2,50 %
Årlig lønnsvekst	2,25 %	2,50 %
Årlig regulering av pensjoner under utbetaling	0,00 %	0,00 %
Årlig økning i G	2,00 %	3,00 %
Forventet avkastning på fondsmidler	2,10 %	2,50 %
Arbeidsavgift	14,10 %	14,10 %
Aktuarielle forutsetninger:		
Frivillig avgang medlemmer over/under 40 år	0-8 %	0-8 %
Uttakstilbøylighet AFP/ Førtidspensjonsavtale	i. a.	i. a.
Lineær opptjening		
Bransjens tariffgrunnlag utarbeidet av Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNO)	K2013/KU	K2013/KU

Frende Holding konsern

Note 17 Endring i egenkapital

Konsernets resultat per aksje

	31.12.2016	31.12.2015 Omarbeidet
Konsernets resultat	244 462 058	145 097 686
Antall aksjer	6 760 000	6 500 000
Resultat per aksje (kroner)	36,16	22,32

Aksjonærenes andel av aksjekapitalen er uendret etter gjennomførte emisjoner.

Antall aksjer 01.01.16	6 500 000	6 500 000
Antall aksjer 31.12.16	6 500 000	6 500 000

Note 18 Aksjonærer pr. 31.12.16

Frende Holding AS	Eierandel	Antall aksjer
Sparebanken Vest	39,72 %	2 684 911
Sparebanken Øst	13,19 %	891 491
Fana Sparebank	11,03 %	745 841
Sparebanken Sogn & Fjordane	10,00 %	676 000
Sparebanken Sør	9,99 %	675 324
Helgeland Sparebank	7,88 %	532 365
Spareskillingsbanken	1,64 %	110 760
Haugesund Sparebank	1,55 %	104 580
Skudenes & Aakra Sparebank	1,10 %	74 529
Flekkefjord Sparebank	0,89 %	60 482
Søgne & Greipstad Sparebank	0,80 %	54 173
Voss Sparebank	0,72 %	48 982
Lillesand Sparebank	0,59 %	39 771
Luster Sparebank	0,54 %	36 763
Etnes Sparebank	0,36 %	24 028
		<u>6 760 000</u>

Frende Holding AS

Aksjer i datterselskaper	Antall aksjer	Eierprosent	Bokført verdi
Aksjer i Frende Skadeforsikring AS	5 000 000	100 %	605 000 000
Aksjer i Frende Livsforsikring AS	1 750 000	100 %	205 000 000
			<u>810 000 000</u>

Frende Holding konsern

Noter til årsregnskapet

Note 19 Kapitalkrav

Solvens II er innført fra 01.01.2016. I Solvens II balansen verdsettes eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi.

Forsikringsforpliktelser i Solvens II balansen er beregnet til beste estimat av premie og erstatningsavsetning, i tillegg til en risikomargin som reflekterer tredjeparts kapitalkostnader ved å overta disse forpliktelsene. Beste estimat på erstatningsforpliktelse er neddiskontert kontantstrøm over forpliktelsens levetid, mens beste estimat av premieavsetningen er definert som nåverdien av ikke inntrufne skader og fremtidige omkostninger knyttet til løpende forsikringsavtaler. I disse beregningene inngår blant annet antagelser om fremtidige skadeprosenter, kostnadsprosenter og avgangsprosenter.

Forsikringsforpliktelser i regnskapsbalansen er ikke opptjent premie som følge av periodisering av forfalt premie etter pro rata prinsippet, samt nominell erstatningsavsetning tilsvarende skadetilfeller inntruffet, men ikke oppgjort på balansetidspunktet. Premiereserver i Liv utgjør nåverdien av forsikringsforpliktelser i henhold til de enkelte forsikringsavtaler.

(i tusen)	Solvens II balanse
Eiendeler i balansen	6 723 689
Mer-/ mindre verdier	<u>-593 530</u>
Sum eiendeler solvens II balansen	6 130 159
Beste estimat inkl risikomargin	
forsikringsforpliktelser forpliktelser	4 427 179
Utsatt skatt forpliktelser	92 779
Andre forpliktelser	<u>295 488</u>
Sum gjeld solvens II balansen	4 815 446
Fradrag forventet utbytte	120 000
Basiskapital 1	1 194 713
Naturskadefond	-
Basiskapital 2	-
Ansvarlig kapital under Solvens II	1 194 713
	Solvenskapitalkrav
Operasjonell risiko	75 340
Markedsrisiko	350 620
Motpartsrisiko	69 630
Forsikringsrisiko	656 863
Diversifiseringseffekter	-366 741
Risikoreducerende effekter av utsatt skatt	<u>-93 272</u>
Kapitalkrav	692 440
Solvensmargin	<u>173 %</u>
Minstekapitalkrav	311 598
Margin minstekrav	383 %

Til generalforsamlingen i Frende Holding AS

Uavhengig revisors beretning

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert Frende Holding AS' årsregnskap som viser et overskudd i selskapsregnskapet på kr 124 652 968 og et overskudd i konsernregnskapet på kr 244 462 058. Årsregnskapet består av:

- selskapsregnskapet, som består av balanse per 31. desember 2016, resultatregnskap, oppstilling over endringer i egenkapital og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper, og
- konsernregnskapet, som består av balanse per 31. desember 2016, resultatregnskap, oppstilling over endringer i egenkapital og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening:

- er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter
- gir selskapsregnskapet et rettviseende bilde av den finansielle stillingen til Frende Holding AS per 31. desember 2016 og av selskapets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.
- gir konsernregnskapet et rettviseende bilde av den finansielle stillingen til konsernet Frende Holding AS per 31. desember 2016 og av konsernets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene International Standards on Auditing (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet. Vi er uavhengige av selskapet og konsernet slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Øvrig informasjon

Ledelsen er ansvarlig for øvrig informasjon. Øvrig informasjon består av årsberetningen, men inkluderer ikke årsregnskapet og revisjonsberetningen.

Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet, kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon.

Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Styrets og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet er ledelsen ansvarlig for å ta standpunkt til selskapets og konsernets evne til fortsatt drift, og på tilbørlig måte å opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avvirket.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål med revisjonen er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i regnskapet, enten det skyldes misligheter eller utilsiktede feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes utilsiktede feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll.
- opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontroll som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll.
- evaluerer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimatene og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige.

- konkluderer vi på hensiktsmessigheten av ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen ved avleggelsen av regnskapet, basert på innhentede revisjonsbevis, og hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape tvil av betydning om selskapets evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det eksisterer vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i regnskapet, eller, dersom slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, at vi modifierer vår konklusjon om årsregnskapet og årsberetningen. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet inntil datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at selskapet ikke fortsetter driften.
- evaluerer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet representerer de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettviseende bilde.
- innhenter vi tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis vedrørende den finansielle informasjonen til enhetene eller forretningsområdene i konsernet for å kunne gi uttrykk for en mening om det konsoliderte regnskapet. Vi er ansvarlige for å lede, følge opp og gjennomføre konsernrevisjonen. Vi alene er ansvarlige for vår revisjonskonklusjon.

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen og til hvilken tid revisjonsarbeidet skal utføres. Vi utveksler også informasjon om forhold av betydning som vi har avdekket i løpet av revisjonen, herunder om eventuelle svakheter av betydning i den interne kontrollen.

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringskikk i Norge.

Bergen 15. mars 2017
PricewaterhouseCoopers AS

Marius Kaland Olsen
Statsautorisert revisor